

Ishodišta suvremene srpske geopolitike: strateški vakuum i identitetski konflikt

Hrvoje Vuković¹

SAŽETAK

Rad analizira suvremenu srpsku geopolitiku kroz prizmu strateškog vakuuma i identitetskog konflikta. Polazeći od teorijskih pretpostavki o političkoj volji, vanjskopolitičkoj koherentnosti i narativima kolektivnog identiteta, ukazuje se na raskorak između deklariranog opredjeljenja za europske integracije i trajne orijentacije prema Rusiji. Kritičkim pregledom vanjsko-političkih poteza Srbije nakon 2000. godine, kao i kulturnih i povijesnih obrazaca koji oblikuju nacionalnu samopercepciju, pokazuje se da Srbija ne balansira između Istoka i Zapada iz pragmatičnih razloga, već zbog izostanka jasne i održive strategije. Strateški vakuum intenziviran je identitetskim konfliktom između proeuropskih težnji i mitologizirane slike Srbije kao povijesne žrtve Zapada. Analiziraju se tri empirijska slučaja – Kosovo, BiH (Republika Srpska) i Crna Gora – te praksa multivektorske politike nakon 2012. godine, koje zajedno potvrđuju da elita reproducira stanje neodlučnosti kao politički resurs. U komparativnom okviru Srbija se uspoređuje s Hrvatskom, Mađarskom i Turskom, čime se naglašava razlika između multivektorizma sa sidrom i bez sidra. Zaključuje se da suvremena srpska geopolitika počiva na kombinaciji strateškog vakuuma i identitetskog konflikta, što proizvodi kontradikcije, institucionalnu neusklađe-

¹ Doktorand, Sveučilište u Zagrebu, Fakultet filozofije i religijskih znanosti, hrvojevukovich@yahoo.com, ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-3361-5210>

nost i simboličku konfuziju, a time i ograničava dugoročnu sposobnost Srbije da definiira održivu vanjskopolitičku orijentaciju.

KLJUČNE RIJEČI: *Srbija, geopolitika, strateški vakuum, identitetski konflikt, multivektorizam*

Uvod

U novijoj srpskoj akademskoj literaturi razvija se interpretacija prema kojoj Srbija posjeduje oblik „velike strategije“ – *grand strategy* – u vidu „strateške pragmatičnosti“ i politike „četiri stupa“, pri čemu se taj multivektorizam tumači kao svjesni oblik *hedginga*,² a ne kao simptom neodlučnosti (Pavić i Beriša, 2025.; Dragišić, 2021.).

No, tri desetljeća nakon raspada Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, Republika Srbija i dalje se suočava s neriješenim pitanjem vlastitog strateškog identiteta. Dok su pojedine države nastale na prostoru bivše Jugoslavije relativno brzo definirale svoj geopolitički smjer – primjerice Slovenija i Hrvatska putem euroatlantskih integracija – Srbija je ostala zarobljena u stanju trajne geopolitičke neodlučnosti.

Ovo stanje moguće je teorijski opisati pojmom *strateškog vakuuma*, koji u ovom radu ne označava manjak moći ili utjecaja, već diskurzivnu prazninu – nepostojanje stabilnog identitetskog okvira koji bi usmjeravao vanjsku politiku. U smislu kritičke geopolitike (Ó Tuathail, 1996.; Agnew, 1998.), geopolitika se ne shvaća kao objektivna znanost o prostoru, nego kao jezik moći kojim politički akteri stvaraju slike svijeta i određuju vlastiti položaj unutar njega. U tom okviru, strateški vakuum Srbije ne proizlazi iz strukturalne slabosti, nego iz konfliktne proizvodnje identiteta koja istodobno održava i destabilizira državni legitimitet.

² Multivektorizam podrazumijeva strukturni model vanjske politike u kojem država paralelno razvija intenzivne političke, ekonomske i sigurnosne odnose s različitim, katkad međusobno suprotstavljenim centrima moći, s ciljem povećanja strateške autonomije. Nasuprot tome, *hedging* označava taktičku strategiju ponašanja u uvjetima geopolitičke neizvjesnosti, pri kojoj država istodobno kombinira suradnju i mjere osiguranja prema konkurentnim akterima kako bi smanjila rizike i izbjegla potpunu vezanost za jednu stranu. Drugim riječima, multivektorizam definiira širinu i smjerove vanjskopolitičkih veza (arhitekturu), dok *hedging* opisuje način na koji se takvi odnosi upravljaju (ponašanje).

U Srbiji je taj vakuum dodatno produbljen *identitetskim konfliktom* koji se proteže od mitologiziranog poimanja prošlosti (Kosovo, „srpski svet“, „pravoslavno bratstvo s Rusijom“) do ambivalentnog odnosa prema Zapadu i Istoku. Umjesto da djeluje kao jasno profiliran međunarodni subjekt, Srbija često instrumentalizira vanjsku politiku za unutarnju političku mobilizaciju i očuvanje autoritarnih obrazaca vladanja. Posljedica je dugotrajna geopolitička nekonzistentnost koja podriva društvenu stabilnost i proizvodi stanje „kontrolirane nestabilnosti“ – situaciju u kojoj vlast održava razinu političke napetosti dovoljno visoku da potiče homogenizaciju i legitimizira centraliziranu kontrolu, ali nedovoljnu da dovede do otvorenog sloma poretka.

U tom kontekstu, pitanja Kosova, odnosa prema Bosni i Hercegovini (s naglaskom na Republiku Srpsku) i pozicioniranja prema Crnoj Gori (uključujući status srpskog identiteta unutar nje) predstavljaju ključne empirijske točke u kojima se prepliću strateški vakuum i identitetski sukobi. Ona nisu samo vanjskopolički izazovi, nego i simbolički resursi kojima vlast strateški oblikuje unutarnju i vanjsku politiku.

Analiza se oslanja na uvide kritičke geopolitike (Agnew, Ó Tuathail) te na teorije identiteta i elita (Anderson, Taylor, Mosca, Pareto). Kombinira povijesni, diskurzivni i komparativni pristup kako bi pokazala da Srbija nije pasivna žrtva među-narodnih okolnosti, nego aktivni tvorac vlastite nestabilnosti kroz strateško održavanje neodlučnosti kao političkog resursa.

Središnja teza ovoga rada glasi: suvremena srpska geopolitika oblikuje se u dinamičnom međuodnosu strateškog vakuuma i instrumentaliziranog identitetskog konflikta, pri čemu neodlučnost nije puka posljedica vanjskih pritisaka, nego strateški održavan politički alat koji služi očuvanju unutarnje kontrole i reprodukciji simboličkog legitimiteta vlasti. Vanjska politika Srbije ne promatra se izolirano, nego kao empirijski izraz šire geopolitičke matrice. Geopolitika se pritom razumijeva kao skup diskurzivnih struktura – identitetskih narativa, povijesnih obrazaca i strateških pozicioniranja – koji uvjetuju i ograničavaju donošenje vanjskopoličkih odluka. Time analiza pokazuje da su kontradikcije srpske vanjske politike razumljive tek kada se smjeste u okvir strateškog vakuuma i identitetskog konflikta.

U skladu s tom istraživačkom agendom, rad je strukturiran na sljedeći način: nakon uvodnog teorijskog okvira slijedi metodološko razgraničenje analitičkih razina i povijesno-kontekstualni pregled razvoja srpske vanjske politike, zatim analitičko poglavlje posvećeno međuodnosu strateškog vakuuma, identitetskog konflikta i pseudosidra, potom komparativna perspektiva kroz usporedbu s Hr-

vatskom, Mađarskom i Turskom, te zaključni osvrt o dugoročnim implikacijama uočenih obrazaca.

Metodološko razgraničenje analitičkih razina

Analiza u ovom radu odvija se na četiri međusobno povezane, ali analitički razlikovane razine. Teorijska razina polazi od pristupa kritičke geopolitike i konceptualizacije strateškog vakuuma i identitetskog konflikta kao diskurzivnih procesa koji strukturiraju vanjsku politiku Srbije. Povijesna razina rekonstruira razvoj srpske vanjske politike kroz četiri faze – predratni nacionalizam (1986.–1991.), ratni nacionalizam (1991.–2000.), postmiloševićevsku europeizaciju (2000.–2012.) i suvremeni multivektorizam (2012.–danas) – te pokazuje kontinuitete i diskontinuitete identitetskih narativa. Empirijska razina analizira tri reprezentativna slučaja – Kosovo, BiH (Republiku Srpsku) i Crnu Goru – u kojima se na različite načine prelama ju procesi strateškog vakuuma i identitetskog konflikta. Analitička razina povezuje teorijski i empirijski materijal u sintezu, te pokazuje mehanizme reprodukcije neodlučnosti kao političkog resursa i razotkriva funkcionalnu povezanost identitetskog diskursa i održavanja moći.

Iako su te razine analitički razlikovane radi jasnoće prikaza, u interpretativnom smislu one se međusobno isprepliću, budući da diskurzivne strukture istodobno oblikuju i teorijski okvir, i povijesne narative, i empirijske fenomene vanjske politike. Takva višerazinska struktura omogućuje cjelovito razumijevanje suvremene srpske geopolitike kroz međuodnos diskursa, povijesnih obrazaca i konkretnih vanjskopolitičkih praksi.

Rad polazi od istraživačkog pitanja: na koji način međuodnos strateškog vakuuma i identitetskog konflikta oblikuje suvremenu srpsku geopolitiku? Teorijski doprinos rada temelji se na konceptualizaciji strateškog vakuuma, identitetskog konflikta i pseudosidra kao specifičnih oblika geopolitičke neodlučnosti i diskurzivne konstrukcije vanjske politike.

Metodološki, rad se oslanja na teorijsko-interpretativni pristup: umjesto kvantitativne provjere hipoteza na reprezentativnom uzorku podataka, razvija navedene koncepte kroz kvalitativnu analizu diskursa i ilustrativnih empirijskih primjera (Kosovo, Republika Srpska, Crna Gora). Empirijski doprinos ogleda se u povezivanju tih koncepata s analizom triju ključnih slučajeva, te njihovom komparacijom s primjerima Hrvatske, Mađarske i

Turske, što omogućuje prepoznavanje specifičnosti i granica srpskog multivektorizma.

Povijesni i kontekstualni okvir

U ovom radu *strateški vakuum* označava odsustvo stabilne i dugoročne vanjskopolitičke orijentacije, pri čemu je neodlučnost svjesno održavan mehanizam unutarnje političke kontrole. *Identitetski konflikt* odnosi se na napetost između proeuropskih težnji i mitologizirane samopercepcije Srbije kao povijesne žrtve Zapada, koja proizvodi kontradiktorne signale i trajnu simboličku ambivalenciju. Ove kategorije čine analitički okvir za povijesni pregled koji slijedi. Pritom se uvodi i pojam *pseudosidra* koji označava deklarativno strateško sidro (najčešće „europski put“) koje se nominalno afirmira, ali se istodobno potkopava niskom normativnom usklađenošću i paralelnim jačanjem veza s alternativnim centrima moći. Time pseudosidro funkcionira kao instrument održavanja geopolitičke neodlučnosti, a ne kao stvarno strateško usmjerenje.

Faza predratnog nacionalizma (1986.-1991.)

Početak druge polovice 1980-ih u SFRJ dolazi do postupne erozije zajedničkog političkog identiteta i jačanja nacionalnih diskursa unutar republičkih elita. Ključni preokret dogodio se objavom Memoranduma Srpske akademije nauka i umetnosti (SANU) 1986. godine, koji je tvrdio da je Srbija nepravedno decentralizirana Ustavom iz 1974. te da Srbi u Hrvatskoj, BiH i na Kosovu trpe nacionalnu diskriminaciju, čime je artikulirao narativ o ugroženosti srpskog naroda unutar federacije i potaknuo formiranje nove paradigme srpske političke misli. Iako formalno nije bio službeni politički dokument, njegova recepcija unutar Saveza komunista Srbije i medijskog prostora dovela je do njegove pretvorbe u ideološki okvir za reafirmaciju srpskog nacionalizma (Ramet, 2005.).

Ubrzo nakon toga, uspon Slobodana Miloševića na čelo srpske partijske strukture (1987.) označio je prijelaz iz unutarpartijskog reformizma prema autoritarnom populizmu, koji je nacionalnu homogenizaciju pretvorio u glavni instrument političke mobilizacije. „Anti-birokratska revolucija“ 1988.-1989. i smjena rukovodstava u Vojvodini, Crnoj Gori i na Kosovu pokazali su kako je

Beograd počeo konsolidirati moć unutar federacije putem manipulacije nacionalnim pitanjem (Vladislavljević, 2008.).

Na diskurzivnoj razini, Milošević je vješto spajao jezik socijalne pravde i nacionalnog ponosa, stvarajući sintezu koja je privlačila različite društvene slojeve. Uloga medija i intelektualnih elita u tom procesu bila je presudna: dnevni listovi i televizijski programi sustavno su oblikovali percepciju o Srbiji kao žrtvi federalne nepravde i vanjskih pritisaka (Thompson, 1999.).

Kosovo je postalo simbol tog novog političkog imaginarija. Uvođenje izvanrednog stanja 1989. godine i ukidanje autonomije pokrajine predstavljali su kulminaciju procesa centralizacije. Na 600. obljetnicu Kosovske bitke iste godine, Miloševićev govor na Gazimestanu postao je retorički temelj nove epohe – onaj u kojem je povijesna mitologija služila kao legitimacija političke moći i kao ideološki most prema nadolazećim sukobima.

Ova faza označila je transformaciju jugoslavenskog federalizma u arenu nacionalnih projekata, a Srbija je u tom kontekstu preuzela ulogu „zaštitnika“ Srba izvan svojih granica. Takva pozicija bila je inicijalni moment strateškog vakuuma: dok je nominalno zagovarala očuvanje Jugoslavije, Srbija je istodobno poticala procese koji su doveli do njezina raspada. Time su postavljeni temeljni obrasci instrumentalizacije identiteta i neodlučnosti koji će se nastaviti i nakon 1991. godine.

Faza ratnog nacionalizma (1991.–2000.)

Nakon raspada SFRJ 1991. godine, Srbija ulazi u razdoblje obilježeno ratnim nacionalizmom i autoritarnim političkim strukturama. Srbija pod vodstvom Miloševića bila je glavni protagonist raspada Jugoslavije, kroz političke i vojne projekte provodeći vlastite teritorijalne pretenzije prema susjednim državama, posebno prema Hrvatskoj i BiH, podupirući stvaranje paradržavnih srpskih entiteta (Ramet, 2005.; Bieber, 2006; Gow, 2003.).³ Tijekom ovog razdoblja, domi-

³ Termin „Srbija pod vodstvom Miloševića“ koristi se u znanstvenoj literaturi kako bi se označila faktička kontrola koju je Slobodan Milošević imao nad političkim, vojnim i sigurnosnim strukturama tijekom 1990-ih godina. Iako je SFRJ formalno postojala do 1992. godine, a potom Savezna Republika Jugoslavija (SRJ) (1992.–2003.), Srbija je unutar tih zajednica dominirala i donosila ključne odluke. Milošević je kroz institucije Srbije i Saveznog izvršnog vijeća imao presudni utjecaj na Jugoslavensku narodnu armiju (JNA), policijske snage i para-vojne formacije. Ovakva interpretacija potvrđena je i u presudama Međunarodnog kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju (ICTY), a široko je prihvaćena i u znanstvenim radovima. Upotreba ovog termina stoga reflektira političku realnost moći, a ne isključivo formalno-ustavni okvir.

nantan diskurs bio je usmjeren na obranu „srpskih teritorija“ i očuvanje nacionalnog jedinstva. Ove politike rezultirale su međunarodnom izolacijom Srbije, ekonomskim sankcijama i dubokom društvenom krizom, koja je kulminirala prosvjedima i padom Miloševićevog režima u listopadu 2000. godine.

Ovaj period također je postavio temelje obrascu instrumentalizacije vanjske politike u svrhu unutarnje političke mobilizacije, što će ostati trajna karakteristika srpske geopolitike i u kasnijim fazama.

Post-miloševićevska europeizacija (2000.-2012.)

Pad Miloševića otvorio je prostor političke liberalizacije i usmjerenja Srbije prema europskim integracijama. Vlada Zorana Đinđića proklamirala je ambicioznu reformsku i europsku agendu, naglašavajući potrebu za demokratizacijom, ekonomskom transformacijom i normalizacijom odnosa sa susjednim državama. Iako su kasnije demokratske koalicije nominalno zadržale europski kurs, njihov reformski kapacitet bio je ograničen zbog dubokih institucionalnih i kulturnih kontinuiteta iz devedesetih (Gordy, 2013.).

U tom periodu Srbija je započela proces suradnje s Haškim sudom za bivšu Jugoslaviju (ICTY), uvela prve gospodarske reforme tržišnog tipa i otvorila pregovore o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju s Europskom unijom (Subotić, 2010.).

Međutim, iako je europska retorika bila dominantna, politički krajolik obilježavali su česti unutarnji sukobi, nestabilne koalicije i sporadična oscilacija prema nacionalističkim narativima. Duboko ukorijenjene „samozaštitne strukture“ – sigurnosni aparat, bivše obavještajne mreže i kriminalne skupine povezane s političkim elitama – sustavno su opstruirale reformske procese i kroz korupciju dodatno destabilizirale politički sustav, usporavajući napredak prema EU. Vrhunac tog otpora bio je atentat na premijera Đinđića 2003. godine, što je simbolično i praktično pokazalo dubinu konflikta između deklarativnog europskog puta i realnih interesa unutarnjih struktura moći (International Crisis Group, 2003.).

Multivektorizam bez sidra (2012.-danas)

Dolaskom na vlast Srpske napredne stranke (SNS) 2012. godine započinje novo razdoblje srpske politike, definirano tzv. politikom multivektorizma. Srbija formalno nastavlja proces europskih integracija, potvrđujući europski put

kroz otvaranje pregovaračkih poglavlja s EU, ali istodobno aktivno jača strateške i ekonomske veze s Rusijom, Kinom i drugim ne-zapadnim akterima (Proroković, 2023.).⁴

U praksi, ovaj pristup rezultirao je politikom balansiranja između Istoka i Zapada. Srbija nastoji zadržati poziciju „neutralnog posrednika“ kako bi maksimizirala političke i gospodarske koristi, promovirajući istodobno retoriku europske budućnosti i „tradicionalnog prijateljstva“ s Rusijom, uz rastuću suradnju s Kinom kroz infrastrukturne projekte i ulaganja u strateške sektore.

Kako predsjednik Republike Srbije Aleksandar Vučić navodi u svom najnovijem govoru pred Glavnom skupštinom Ujedinjenih naroda, Srbija nastoji da „angažman sa svim partnerima ne znači slijepo slaganje“ (Vučić, 2025), čime se multivektorizam promovira kao principijelan, a ne taktički izbor. Ova pozicija dodatno je artikulirana kroz istovremeno naglašavanje „nepokolebljivog“ strateškog opredjeljenja za EU i opredjeljenja za „produbljivanje suradnje sa državama iz svih krajeva svijeta“, što predstavlja jezgru paradoksa srpske vanjske politike.

Taj model vlastima omogućuje održavanje fleksibilnosti u međunarodnim odnosima, ali i kreiranje narativa o „suverenoj politici“ koja navodno odolijeva vanjskim pritiscima. Istodobno, služi kao učinkovito sredstvo unutarnje političke mobilizacije – jačanja društvene homogenizacije i legitimiranja koncentracije moći (Bieber, 2018.; Bieber, 2020.).

Unutar zemlje, razdoblje nakon 2012. obilježeno je rastućom autoritarnom konsolidacijom: centralizacijom političke vlasti oko predsjednika i uskog kruga povezanih elita, slabljenjem institucija, te medijskim i pravosudnim nadzorom. Vanjska politika, formalno usmjerena na „stabilnost i suverenitet“, u praksi postaje instrument unutarnje kontrole i održavanja režimskog legitimiteta.

Ovo razdoblje također karakterizira intenzivna upotreba simboličkih gesta – vojnih parada s ruskim i kineskim predstavnicima, potpisivanja „strateških partnerstava“ i nabave oružja iz Moskve i Pekinga – kojima se učvršćuje slika Srbije kao „nezavisnog“ i „ponosnog“ aktera.

Poseban izazov za politiku multivektorizma nastupio je nakon ruske agresije na Ukrajinu 2022. godine. Pod pritiskom EU i zapadnih partnera da uvede sank-

⁴ Koncept „četiri stupa vanjske politike“ nije formaliziran u službenim strateškim dokumentima Republike Srbije, već proizlazi iz političkog diskursa vrha vlasti i praktične diplomacije posljednjih desetljeća. Ova operativna doktrina najčešće uključuje oslanjanje na EU, Rusiju, Kinu i Sjedinjene Američke Države, pri čemu Srbija nastoji balansirati i održavati multivektorsku vanjsku orijentaciju.

cije Rusiji, Srbija je odbila to učiniti, pozivajući se na povijesne i energetske veze te na „zaštitu nacionalnih interesa“. Takav stav dodatno je razotkrio unutarnje proturječne multivektorske politike: istodobno održavanje europske retorike i proruske orijentacije dovelo je u pitanje njezin međunarodni kredibilitet i vjerodostojnost europskog puta.

Time se u razdoblju nakon 2012. godine oblikuje obrazac multivektorske politike, u kojem se europske integracije kombiniraju s intenziviranjem veza s Rusijom i Kinom. Funkcionalne implikacije takvog pristupa razrađuju se u analitičkom poglavlju.

Kosovo kao neuralgična točka i simbol gubitka

Kosovo se od kraja 20. stoljeća nameće kao središnje političko, društveno i simboličko pitanje u Srbiji. Sukobi tijekom 1990-ih kulminirali su NATO bombardiranjem 1999. godine, nakon čega Kosovo prelazi pod privremenu upravu Ujedinjenih naroda (UNMIK) temeljem Rezolucije 1244 Vijeća sigurnosti UN-a (10. lipnja 1999.). Ta je promjena u Srbiji percipirana kao težak udarac i gubitak kontrole nad „svetom zemljom“, što je dodatno usidreno u kolektivnom identitetu kroz Kosovski mit.⁵

Tijekom Miloševićeva režima, Kosovo je bilo predstavljano kao ključno pitanje očuvanja državnog suvereniteta i nacionalnog identiteta. Početkom 1990-ih albansko stanovništvo uglavnom je pružalo nenasilan otpor kroz paralelne političke i društvene strukture, dok se krajem desetljeća pojavio oružani otpor u obliku Oslobođilačke vojske Kosova (OVK). Kao odgovor, srpske su snage provodile široke sigurnosne operacije, često praćene represijom i masovnim kršenjima ljudskih prava, dok je i OVK počinila zločine protiv čovječnosti. Retorika „obrane Kosova“ služila je kao ključni instrument homogenizacije stanovništva i održavanja Miloševićeve vlasti (Vladisavljević, 2008.; Judah, 2008.; Human Rights Watch, 2001.).

U postmiloševićevskom razdoblju (2000.–2012.) srbijanske su vlasti formalno prihvatile dijalog s međunarodnom zajednicom o statusu Kosova, započevši tehničke pregovore pod pokroviteljstvom UN-a i EU. No unatoč proklamiranoj

⁵ Kosovski mit, utemeljen na povijesnoj i simboličkoj interpretaciji Bitke na Kosovu (1389.), predstavlja temeljni narativ srpskog nacionalnog identiteta. Kroz prizmu žrtvovanja, mučeništva i moralne superiornosti, mit transformira povijesni poraz u snažan simbol kolektivnog identiteta i političke mobilizacije. U modernom diskursu Kosovo se često metaforički naziva „srpski Jerusalim“, što naglašava njegovu duboku simboličku i duhovnu važnost, iako izraz nije službena doktrina Srpske pravoslavne crkve (RTS, 2018., para. 2).

otvorenosti, stav prema Kosovu ostao je rigidan: neovisnost nije priznavana, a Ustavom iz 2006. godine Kosovo je definirano kao neotuđivi dio Srbije. Vanjska retorika povremeno je naglašavala europsku budućnost, dok je Kosovo i dalje predstavljano kao simbol „povijesne nepravde“ (Bieber, 2015.). Proglašenje neovisnosti 2008. godine doživljeno je kao nacionalni poraz i potvrda gubitka „kolektivnog teritorijalnog svetišta“.⁶

U razdoblju vladavine Srpske napredne stranke (od 2012.), Kosovo ostaje ključno uporište političke mobilizacije. Iako su tehnički pregovori intenzivirani kroz Bruxelleski dijalog, dominantna poruka u javnosti ostala je nepriznavanje neovisnosti i inzistiranje na formalnom suverenitetu Srbije. Tako govor predsjednika Republike Srbije Vučića pred Glavnom skupštinom UN-a u rujnu 2025. godine eksplicitno opisuje Kosovo kao „glavni stub srpskog identiteta, kulture i duhovnog nasljeđa“ (Vučić, 2025.), što potvrđuje kontinuitet instrumentalizacije ovog pitanja koja opstaje kao funkcionalan resurs unatoč promjenama režima. Time se pitanje Kosova održava kao trajni izvor političkog legitimiteta i jedan od temeljnih simbola srpske vanjske i unutarnje politike.

Povijesni razvoj pokazuje da je Kosovo od ratnog razdoblja do suvremene politike multivektorizma ostalo stabilan oslonac identitetskog narativa i instrument političke homogenizacije. Ova instrumentalizacija posebno dolazi do izražaja u kontradikciji između službene retorike o neotuđivosti Kosova i praktične nesposobnosti da se postigne bilo kakav realan napredak ka reintegraciji, što dodatno osnažuje tezu o strateškom vakuumu.

BiH i Republika Srpska kao produžetak identitetske geopolitike

Republika Srpska unutar BiH ostaje ključan vanjskopolitički i identitetski oslonac Srbije. Tijekom 1990-ih godina, Srbija pod vodstvom Slobodana Miloševića pružala je političku, vojnu i logističku podršku bosanskim Srbima, čime

⁶ Proglašenje neovisnosti Kosova 2008. godine često se u međunarodnoj literaturi tumači kao slučaj *sui generis*, odnosno jedinstven i neusporediv presedan. Međunarodni sud pravde (ICJ) u savjetodavnom mišljenju iz 2010. godine zaključio je da deklaracija neovisnosti nije prekršila međunarodno pravo, budući da opća zabrana takvih deklaracija ne postoji (ICJ, Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo, 2010). Iako Rezolucija 1244 Vijeća sigurnosti UN-a potvrđuje suverenitet i teritorijalni integritet tadašnje SRJ, Sud je ocijenio da ona nije izričito zabranila deklaraciju neovisnosti, već je ostavila otvoren prostor za politički proces odlučivanja o statusu. Stoga, neovisnost Kosova formalno nije bila zabranjena međunarodnim pravom, iako ostaju snažni pravni i politički argumenti koji je osporavaju.

je izravno doprinijela stvaranju paradržavne strukture koja je kasnije formalizirana kao entitet u okviru Daytonskog mirovnog sporazuma 1995. godine (Bieber, 2006.; Gow, 2003.; International Crisis Group, 2007.).

Daytonski sporazum omogućio je očuvanje teritorijalne cjelovitosti BiH, ali je istodobno institucionalizirao postojanje Republike Srpske kao entiteta s visokim stupnjem autonomije. Od završetka rata, Republika Srpska ostaje čvrsto povezana s Beogradom kroz „specijalne i paralelne veze“, formalno priznate u okviru Daytonskog ustavnog poretka (Bose, 2002.). Te veze omogućuju Srbiji trajnu prisutnost u političkoj dinamici BiH, čime Republika Srpska funkcionira kao kanal regionalnog utjecaja i simbol transnacionalne srpske zajednice.

U srpskom političkom i društvenom diskursu Republika Srpska postupno je dobila simboličku ulogu „dijela srpskog nacionalnog prostora“, što je posebno vidljivo kroz narrative o nacionalnom jedinstvu i zaštiti srpskog naroda izvan granica Srbije (Gow, 2003.). U tom okviru pojavljuje se i koncept „srpskog sveta“, koji označava ideju kulturnog, jezičnog i identitetskog zajedništva Srba u regiji i dijaspori. Premda nije formalizirana doktrina, taj koncept ima političku rezonancu i često se koristi kao retorički okvir u kojem se Republika Srpska prikazuje kao važan element ukupnog srpskog identitetskog prostora (Ljubomirović, 2024.).

U širem političko-kulturnom kontekstu, koncept „srpskog sveta“ povremeno se uspoređuje s ruskim pojmom *russkij mir*, koji također označava kulturno i jezično zajedništvo izvan matične države, premda oba pojma imaju različite povijesne, institucionalne i geopolitičke temelje.⁷

Nakon 2000. odnosi između Beograda i Banje Luke dodatno su ojačani kroz redovite političke sastanke, ekonomske sporazume i zajedničke kulturne projekte. U posljednjem desetljeću retorika o „očuvanju Republike Srpske“ sve češće se koristi u kampanjama u Srbiji, čime entitet postaje sredstvo unutarnje političke mobilizacije (Bieber, 2020.).

U kriznim situacijama unutar BiH – poput prijetnji secesijom ili blokada državnih institucija – Beograd zauzima ambivalentan stav: formalno podržava teritorijalni integritet BiH, dok istodobno implicitno podupire rukovodstvo Re-

⁷ Mnogi autori u regionalnim sigurnosnim analizama ističu da se koncept „srpskog sveta“ može promatrati kao suvremena modifikacija ideje „Velike Srbije“, pri čemu se upozorava da bi njegovo političko ostvarivanje moglo dovesti do destabilizacije regije i pogoršanja sigurnosne situacije u državama u okruženju. (Digitalni forenzički centar, 2021).

publike Srpske. Na taj način Republika Srpska postaje važan element identitetskog diskursa koji nadilazi državne granice i reproducira ideju transnacionalne „srpske zajednice“.⁸

Crna Gora i transnacionalno srpsko pitanje

Od obnove crnogorske neovisnosti 2006. godine, odnosi između Srbije i Crne Gore prolaze kroz razdoblja napetosti, povremenih normalizacija i izraženih identitetskih sukoba. Referendum o neovisnosti označio je kraj državne zajednice Srbije i Crne Gore, čime je Beograd po prvi put ostao bez formalnog političkog i institucionalnog utjecaja na crnogorsku unutarnju politiku.

Pitanje položaja srpske zajednice u Crnoj Gori, statusa Srpske pravoslavne crkve (SPC) i sporovi oko ključnih identitetskih tema – poput jezika, državnih simbola i povijesnih interpretacija – ubrzo su postali dominantne točke prijepora. Srbija je kroz službene i neslužbene kanale redovito izražavala „brigu“ za prava Srba u Crnoj Gori, često intervenirajući verbalno i diplomatski u unutarnje političke rasprave u Podgorici (Morrison, 2008.; Morrison i Garčević, 2025.).

Vrhunac napetosti uslijedio je 2019. i 2020. godine tijekom masovnih litija⁹ koje je organizirala SPC, potaknutih donošenjem *Zakona o slobodi vjeroispovijesti*. Ti su događaji mobilizirali velik broj građana, ne samo zbog pitanja crkvene imovine, nego i zbog sveopće frustracije korupcijom, nepotizmom i društvenom nejednakošću (Popović i Ećimović, 2023.).

Crna Gora u srpskom političkom diskursu često se prikazuje kao „izdvojeni dio srpskog nacionalnog prostora“, dok se crnogorski narod u ekstremnijim narativima opisuje kao „izmišljena nacija“. Takve formulacije potiču političke podjele unutar Crne Gore, osnažuju prorusk i prosrpske političke opcije te služe kao instrument unutarnje političke mobilizacije u Srbiji (Morrison, 2009.; Mrduljaš, 2023., Đuranović, 2023.).

⁸ Ovaj diskurs dodatno je učvršćen navedenom strategijom prema dijaspori i Srbima u „regionu“, koja Srbiju eksplicitno definira kao matičnu državu svih Srba u susjednim državama, čime se transnacionalna srpska zajednica pretvara u jasno artikulirani državni interes (Vlada Republike Srbije, 2011).

⁹ Litije su ritualizirani, procesijski prosvjedi s religijskim obilježjima koji su u Crnoj Gori 2019.–2020. mobilizirali desetine tisuća građana, strukturirani oko diskursa obrane „ugroženog pravoslavnog i srpskog identiteta“. One predstavljaju jedinstven primjer spajanja vjerske prakse, političkog aktivizma i geopolitičkih utjecaja u suvremenom balkanskom kontekstu.

Za razliku od Kosova i Republike Srpske, Crna Gora se nakon 2006. profilirala kao članica NATO-a (od 2017.) i kandidatkinja za članstvo u EU, što ograničava mogućnosti Beograda da formalno djeluje kao zaštitnik „srpskog pitanja“. Umjesto izravne političke intervencije, Srbija razvija instrumente meke moći – prvenstveno SPC, medijske kanale i kulturne organizacije – čime održava simbolički narativ o „srpskom svetu“ i zajedništvu izvan vlastitih granica.

Ovakav pristup dodatno otežava proces normalizacije bilateralnih odnosa i dovodi do periodičnih eskalacija, osobito u predizbornim razdobljima. Istodobno, transnacionalno „srpsko pitanje“ u Crnoj Gori funkcionira kao produžetak unutarnje politike Srbije, omogućujući vlastima da kroz vanjskopolitički diskurs održavaju simboličku homogenizaciju biračkog tijela.

Na taj se način oblikuje kontinuitet srpske vanjske politike, u kojoj pitanja Kosova, Republike Srpske i Crne Gore zajedno s praksom multivektorzima čine ključne alate održavanja identitetskog diskursa i strateškog vakuuma.

Analitički dio: Strateški vakuum i identitetski konflikt

Povijesni i kontekstualni okvir prethodnog poglavlja pružio je uvid u kronološki razvoj ključnih vanjskopolitičkih i unutarnjopolitičkih obrazaca Srbije od raspada Jugoslavije do suvremenog razdoblja. Na temelju tog pregleda, u ovom poglavlju ulazi se u dublju analizu mehanizama koji oblikuju srpsku geopolitiku, s posebnim naglaskom na identitetski konflikt i strateški vakuum.

Kroz analizu mitova i narativa, odnosa prema Kosovu, Republici Srpskoj i Crnoj Gori, te prakse multivektorske vanjske politike, u nastavku se istražuju načini na koje se identitetski konflikt i strateški vakuum međusobno isprepliću i oblikuju suvremenu srpsku geopolitiku.

Mitovi i narativi kao instrumenti vanjske i unutarnje politike

Kao što je rečeno, u suvremenoj srpskoj geopolitici, mitovi i narativi igraju ključnu ulogu ne samo kao simbolički izrazi kolektivnog identiteta, već kao aktivni instrumenti unutarnje političke mobilizacije i legitimiranja vanjske politike. Ovi narativi ne djeluju samo na razini „kulturnog sjećanja“, već služe

kao dinamičan resurs kojim političke elite oblikuju percepciju prijatelja, prijatelja i neprijatelja, te opravdavaju svoje postupke i strategije (Anderson, 1983.; Gordy, 2013.).

Naglašavanje dokumenata poput Rezolucije 1244 i Daytonskog sporazuma u diskursu o „strateškoj pragmatičnosti“ pokazuje da se navodno realpolitički pristupi često oslanjaju na identitetske kote, a ne na konzistentne kriterije odluka (Pavić i Beriša, 2025.).

Najistaknutiji primjer ovakvog narativa jest spomenuti mit o Kosovu kao „srpskom Jerusalimu“, koji prelazi granice običnog povijesnog sjećanja i funkcionira kao ključna identitetska matrica (Perica, 2002.; Perica, 2017.; Judah, 2008.; Bieber, 2020.). Ovaj mit omogućava političko pozicioniranje prema unutra – homogenizacijom društva oko „svetog pitanja“ – i prema van – kroz prikazivanje Srbije kao „žrtve povijesne nepravde“ i čuvara „duhovne civilizacije“.

Sličnu funkciju ima i koncept „srpskog sveta“, koji se koristi za održavanje osjećaja transnacionalnog srpskog jedinstva i kulturno-političke solidarnosti sa Srbima u BiH (Republika Srpska), Crnoj Gori i dijaspori.¹⁰ Ovaj narativ u praksi služi za stvaranje „mentalnih granica“ koje nadilaze državne okvire, čime se proizvodi stalna atmosfera ugroženosti i legitimizira intervencionizam Beograda u unutarnja pitanja susjednih država (Bieber, 2020.; Ramet, 2005.; Gordy, 1999.).

Još jedan ključan narativ predstavlja mit o „tradicionalnom prijateljstvu i pravoslavnoj braći“ s Rusijom, koji služi kao simbolički oslonac za legitimizaciju multivektorske vanjske politike i unutarnju homogenizaciju.¹¹ Ovaj diskurs, premda historijski više puta demantiran (npr. Rusija je na Berlinskom kongresu 1878. godine formalno priznala okupaciju BiH od strane Austro-Ugarske), upor-

¹⁰ Iako se sintagma „srpski svet“ ne pojavljuje u službenim strateškim dokumentima Republike Srbije, njezina programska i institucionalna osnova uvelike je postavljena *Strategijom očuvanja i jačanja odnosa matične države i dijasporne i matične države i Srba u regiji*, koju je Narodna skupština usvojila 24. veljače 2011. godine (Službeni glasnik RS, br. 4/2011). Ovaj dokument definira ciljeve očuvanja nacionalnog identiteta Srba izvan granica Republike Srbije, kao i razvoj političke, gospodarske, obrazovne i kulturne povezanosti sa srpskom dijasporom i Srbima u susjednim državama. Neki autori ističu se da je upravo ova strategija, iako u formalnom okviru politike prema dijaspori, stvorila normativne i organizacijske pretpostavke za ono što je kasnije u političkom diskursu i publicistici nazvano „srpskim svetom“.

¹¹ Prema nalazima istraživanja Beogradskog centra za bezbednosnu politiku iz listopada 2019., 40% građana Srbije doživljava Rusiju kao najvećeg prijatelja zemlje, dok 72% ispitanih ocjenjuje ruski utjecaj u zemlji pozitivnim, što predstavlja porast od 11% u odnosu na 2017. godinu (Bjeloš, Vuksanović i Šterić, 2022.).

no se reproducira kroz politički govor, obrazovanje i medije. On Srbiji omogućuje da održava „mentalno sidro“ prema Istoku, opravdavajući multivektorsku vanjsku politiku i istovremeno potičući otpornost prema zapadnim pritiscima (Judah, 2008.; Ramet, 2005.; Bieber, 2020.). Mit o Rusiji funkcionira kao simbolički oslonac koji jača kolektivni osjećaj sigurnosti i kulturne posebnosti, a istodobno služi kao instrument unutarnje mobilizacije i opravdanja za izbjegavanje euroatlantskih integracija. Ovakav raskorak dodatno potvrđuju recentna empirijska istraživanja, koja pokazuju snažnu emocionalnu naklonost prema Rusiji i istodobno ambivalentan odnos prema EU.¹²

Pored toga, mitovi o „vekovnim neprijateljima“ i „istorijskoj misiji Srbije“ stalno se obnavljaju kroz politički diskurs, obrazovne programe i medije, čime se jača kolektivni osjećaj misije i opravdava kontinuirano balansiranje u vanjskoj politici. Ovi narativi omogućuju elitama da preusmjere pažnju s unutarnjih socio-ekonomskih problema na simboličke borbe, čime se stvara privid nacionalnog jedinstva i skreće fokus sa stvarnih izazova poput korupcije, demokratskog deficita i ekonomske stagnacije (Gordy, 1999.; Subotić, 2010.).

Kritičari bi mogli tvrditi da narativi sami po sebi nemaju dovoljnu mobilizacijsku moć bez konkretnih socio-ekonomskih faktora i institucionalne infrastrukture. Međutim, iskustvo Srbije pokazuje da mitovi, kada su sustavno integrirani u političke strukture i potkrijepljeni medijskom podrškom, mogu djelovati kao izuzetno snažan mehanizam političke kontrole i dugoročne stabilizacije režima.

Na taj način, mitovi i narativi ne samo da reproduciraju postojeći identitetski okvir, već aktivno oblikuju i održavaju strateški vakuum – omogućujući političkim elitama da izbjegnuno donošenje jasnih i dugoročnih vanjskopolitičkih odluka, dok istovremeno učvršćuju unutarnju legitimaciju. Ovaj mehanizam predstavlja osnovni sloj u analizi identitetskog konflikta kao izvora geopolitičke neodlučnosti Srbije.

¹² Prema ekskluzivnom istraživanju Ipsosa za RTS iz srpnja 2023. godine, 45% građana Srbije izjasnilo bi se za ulazak u EU, dok bi 30% bilo protiv, a 12% neodlučno. Istovremeno, Rusija je percipirana kao najpouzdaniji prijatelj Srbije (najpovoljnije ocjene), dok NATO uživa izrazito nepovoljno mišljenje kod 74% građana. Ovi podaci ukazuju na ambivalentan odnos prema Zapadu i snažnu emocionalnu povezanost s Rusijom, oblikovanu povijesnim i medijskim faktorima. Izvor: Ipsos Serbia, Ekskluzivno istraživanje za RTS – kome su Srbi naklonjeni i da li bi danas ušli u EU, srpanj 2023. Dostupno na: <https://www.rts.rs/lat/vesti/drustvo/5605848/ekskluzivno-istrazivanje-ipsosa-za-rts--kome-su-srbi-naklonjeni-i-da-li-bi-danas-usli-u-eu.html> [pristupljeno 14. srpnja 2025.].

Kosovo: mit, pregovarački resurs i identitetski "stijeg"

Analitički pristup Kosovu razotkriva njegove funkcionalne dimenzije unutar suvremene srpske geopolitike. Umjesto da bude tek teritorijalno pitanje, Kosovo djeluje kao višeslojni politički konstrukt – mitološki simbol, pregovarački resurs i identitetski „stijeg“.

Mit o Kosovu kao „srpskom Jerusalimu“ nadilazi povijesnu naraciju i postaje temeljna komponenta nacionalne mitologije (Gordy, 1999.). U kolektivnoj svijesti simbolizira moralnu obvezu i vječnu dužnost očuvanja „svetog tla“. Taj mit se koristi za unutarnju homogenizaciju društva, gdje svako odstupanje od nepopustljivog stava prema Kosovu poprima značenje izdaje nacionalnog identiteta. Time se stvara trajni okvir političke mobilizacije, u kojem su kompromis i pragmatizam percipirani kao moralna slabost.

NATO intervencija 1999. godine, duboko utisnuta u kolektivno pamćenje kao potvrda narativa o Srbiji kao „žrtvi Zapada“, dodatno je ojačala mitološku dimenziju Kosova i legitimirala dugotrajno nepovjerenje prema euroatlantskim institucijama (Ramet, 2005.; Judah, 2008.). Time je stvoren psihopolitički okvir u kojem se svaka suradnja sa Zapadom mora opravdavati kroz retoriku očuvanja „suvereniteta“ i „nezavisnosti“.¹³

Na vanjskopolitičkom planu, Kosovo se koristi kao pregovarački resurs u odnosima sa Zapadom. Srbija nominalno izražava opredjeljenje za europske integracije, ali istodobno koristi pitanje Kosova kao sredstvo pritiska i legitimiranja vlastite pozicije u međunarodnim pregovorima. Ova „Kosovo karta“ omogućuje održavanje stalne diplomatske napetosti i jača percepciju otpornosti na vanjske pritiske (Vuksanović, 2025.; European Commission, 2024.).

Kosovo istodobno funkcionira kao identitetski stijeg – simbol otpora globalizacijskim i zapadnim integracijskim procesima. Kroz stalno oživljavanje narativa o „vekovnim neprijateljima“ i „istorijskoj misiji“, kosovsko pitanje postaje sredstvo legitimiranja autoritarnih praksi i održavanja društvene kohezije kroz antagonizam prema vanjskom „Drugom“.

Unutar te strukture Kosovski mit djeluje kao oblik simboličkog kapitala (Bourdieu, 1991.) koji omogućuje političkim elitama da redistribuiraju društvene

¹³ NATO bombardiranje 1999. u međunarodnopravnoj je literaturi često opisano kao „simbolički presedan“: s jedne strane kao nezakonita ali legitimna humanitarna intervencija (Cassese, 1999.), a s druge kao nezakonita upotreba sile i opasan presedan za buduće zaobilazanje UN-a (Simma, 1999.; Gray, 2008.). Upravo ta pravna ambivalencija dodatno je učvrstila srpski identitetski narativ o „žrtvi Zapada“.

frustracije i učvrste vlastiti autoritet. Preusmjeravanjem kolektivne energije na vanjske „neprijatelje“, sužava se prostor za unutarnju političku konkurenciju i kritički diskurs. Kroz takvu funkcionalizaciju mita geopolitika postaje produžena arena identitetskog sukoba, gdje teritorij prestaje biti isključivo prostor, a postaje simbolička matrica identiteta (Ó Tuathail, 1996.).

Iako mitovi sami po sebi nisu negativni fenomeni, u srpskom slučaju njihova se politička upotreba pretvara u mehanizam održavanja strateškog vakuuma: država deklarativno teži „očuvanju Kosova“, ali bez stvarne volje ili mogućnosti da taj cilj provede, čime perpetuira stanje permanentne neodlučnosti. Kosovo tako postaje paradigmatički primjer međugre identitetskog konflikta i strateškog vakuuma – istodobno središnji simbol, pregovarački instrument i alat unutarnje stabilizacije.¹⁴

U suvremenom međunarodnom kontekstu, činjenica da je Kosovo 2008. godine proglasilo neovisnost, priznatu od strane većine država članica UN-a, nameće dodatno ograničenje srpskoj vanjskoj politici. Ta realnost dodatno potvrđuje kako je srpski odnos prema Kosovu manje pitanje teritorijalne kontrole, a više pitanje simboličkog opstanka i identitetske samopotvrde.

BiH: Republika Srpska i “srpski svet”

Koncept „srpskog sveta“ označava simboličko-političku ideju o kulturnom, jezičnom i identitetskom jedinstvu srpskog naroda u regiji i dijaspori. Iako nema formalno-pravni status, on funkcionira kao retorički okvir političke mobilizacije, usporediv s ruskim konceptom *ruskij mir*. U tom kontekstu, Republika Srpska predstavlja središnji, praktični i simbolički izraz te ideje.

Jedan od najeksplicitnijih političkih iskaza u vezi sa „srpskim svetom“ dao je tadašnji ministar obrane Aleksandar Vulin, koji je 2020. izjavio da „Vučić treba stvarati Srpski svet“, naglasivši pritom da je „predsjednik Srbije predsjednik svih Srba“. U istom obraćanju Vulin je ustvrdio da se „Srbi nemaju nikome nizašto pravdati“ zbog težnje političkom jedinstvu (Danas, 2020.). Takve izjave potvrđuju da „srpski svet“ nije tek analitička kategorija, nego samopercepcijski i politički artikuliran projekt koji nadilazi državne granice.

¹⁴ Za razliku od inkluzivnih mitova koji potiču otvorenost i izgradnju proaktivnog identiteta (npr. američki „*frontier spirit*“, „Poljska kao Krist među narodima“ ili francuski revolucionarni mit „*République une et indivisible*“), kosovski mit u suvremenom kontekstu funkcionira kao ekskluzivni mit, usmjeren na jačanje unutarnje kohezije putem narativa stalne ugroženosti. Upravo ta dinamika povezuje se s pojmom „*victimhood nationalism*“, gdje kolektivna percepcija žrtve postaje centralni resurs političke mobilizacije i očuvanja režimske stabilnosti.

Od svoga nastanka tijekom rata 1990-ih i institucionalizacije u Daytonu 1995., Republika Srpska u Srbiji se percipira kao simbol „očuvanja srpstva“ izvan matične države (Bieber, 2020.; Ramet, 2005.; Gow, 2003.). Narativ o Republici Srpskoj funkcionira kao produžetak mitskog diskursa o „vjekovnim srpskim teritorijima“ i predstavlja ključni element transnacionalne identitetske politike. Kroz retoriku „specijalnih i paralelnih veza“, Republika Srpska se koristi za jačanje osjećaja nacionalnog jedinstva i transgranične solidarnosti, čime se reproducira imaginarna zajednica koja nadilazi formalne granice (Ramet, 2005.; Mujanović, 2020.).

Ovakva institucionalizirana bliskost ima i funkcionalnu dimenziju. *Sporazum o specijalnim i paralelnim odnosima* iz 1997. godine uspostavlja okvir trajne političke i kulturne koordinacije između Beograda i Banje Luke, čime se formalizira njihova međusobna ovisnost. Republika Srpska tako djeluje kao „živi dokaz“ postojanja šireg srpskog prostora.¹⁵

Kao rezultat, Republika Srpska omogućava Beogradu da zadrži politički utjecaj u BiH i da istodobno koristi taj odnos kao unutarjopolitički resurs. U praksi, Republika Srpska postaje dvostruki instrument: sredstvo vanjskopolitičke projekcije moći i unutarnje konsolidacije kroz narativ „zaštite nacionalnih interesa“. Time se održava stabilna neodlučnost – Srbija formalno priznaje suverenitet BiH, ali ga istodobno podriva kroz simboličku i političku podršku srpskom entitetu.

Takva strategija produbljuje identitetski konflikt unutar BiH i istodobno perpetuira strateški vakuum Srbije: neodlučnost između regionalne suradnje i transnacionalne homogenizacije postaje trajni modus političkog djelovanja. Republika Srpska, u tom smislu, funkcionira kao ključan primjer međuigre diskurzivne kontrole i geopolitičke neodlučnosti, kojom se istodobno reproducira identitetsko jedinstvo i izbjegava jasno definirano vanjskopolitičko usmjerenje.

¹⁵ Sporazum o specijalnim paralelnim vezama je sporazum između Republike Srbije i Republike Srpske (BiH), prvi put potpisan 28. veljače 1997. godine. Sporazum je implementiran u prosincu 2010. godine. Ovaj sporazum je potpisan radi razvijanja suradnje između Republike Srbije i BiH entiteta Republike Srpske u područjima privrede i korištenja privrednih resursa, planiranja, privatizacije i denacionalizacije, znanosti i tehnologije, obrazovanja, kulture i sporta, zdravstva i socijalne politike, turizma i zaštite okoliša, informiranja, zaštite sloboda i prava građana, kao i suzbijanje kriminala.

Crna Gora: litije i transnacionalna instrumentalizacija identiteta

Crna Gora predstavlja jedan od najsloženijih i najosjetljivijih slučajeva u suvremenoj srpskoj geopolitici, gdje se isprepliću pitanja nacionalnog identiteta, crkvene pripadnosti i vanjsko-političkog utjecaja. Nakon obnove neovisnosti 2006. godine i ulaska u NATO 2017., Crna Gora je formalno usmjerena prema euroatlantskim integracijama, ali u društvu su ostali snažni rasjedi vezani uz položaj Srpske pravoslavne crkve i percepciju nacionalne pripadnosti velikog dijela stanovništva (Morrison i Garčević, 2025.).

Masovne litije 2019. i 2020. godine postale su diskurzivni katalizator srpskog identitetskog preporoda. Iako su službeno bile usmjerene protiv *Zakona o slobodi vjeroispovijesti*, njihov stvarni politički učinak bio je redefiniranje identitetskog pejzaža Crne Gore.¹⁶ Kako pokazuju Popović i Ećimović (2023.), litije su erodirale povjerenje u dotadašnju vlast, pridonijele padu Demokratske partije socijalista i transformirale SPC u transnacionalnog aktera srpske politike.

Uloga SPC-a nadilazila je religijski okvir: crkva je postala instrument diskurzivne mobilizacije, povezujući unutarnju političku homogenizaciju Srbije s vanjskom projekcijom utjecaja u regiji. Takva strategija potvrđuje logiku „srpskog sveta“, u kojem identitet i religija djeluju kao paradiplomatski resursi u službi očuvanja unutarnje stabilnosti i vanjske fleksibilnosti.

Crna Gora se u tom diskursu konstruira kao „iznevjerena sestra“ – simbolički prostor izgubljenog jedinstva. Taj narativ ima dvostruku funkciju: unutar Srbije potiče osjećaj zajedničke ugroženosti i služi konsolidaciji biračkog tijela, dok prema Crnoj Gori djeluje kao sredstvo osporavanja njezine državne samobitnosti i euroatlantskog puta.

Analiza pokazuje da ovi procesi nisu spontani, već svjesno vođena strategija instrumentalizacije identiteta. Politički diskurs, medijsko umrežavanje i simboličko legitimiranje crkvenih aktera iz Beograda djeluju kao sustav meke moći koji proizvodi „trans-nacionalnu lojalnost“. Takva strategija omogućuje Srbiji održavanje strateškog vakuuma: odgađanje jasnog vanjskopolitičkog opredjeljenja uz istodobno jačanje osjećaja identitetske misije u regiji.

¹⁶ Vjersko pitanje u Crnoj Gori, osobito sukob između SPC-a i obnovljene Crnogorske pravoslavne crkve (CPC), imalo je ključnu mobilizacijsku ulogu u događajima 2019.–2020. godine (litije). SPC se pritom pojavljuje kao transnacionalni instrument srpske politike, čime se identitetski konflikt dodatno produbljuje i prelazi granice nacionalne države (Morrison i Garčević, 2025.).

Crna Gora je stoga još jedan paradigmatički primjer pretvaranja identitetskog konflikta u geopolitički alat. On služi ne samo vanjskopolitičkoj projekciji, nego i unutarnjoj reprodukciji moći, čime se potvrđuje temeljna teza rada o međudnosu strateškog vakuuma i instrumentaliziranog identiteta.

Balansiranje između Istoka i Zapada: multivektorizam bez sidra¹⁷

Dok je u povijesno-kontekstualnom okviru prikazano kako se politika multivektorizma razvila i institucionalizirala pod SNS-om, analitički fokus ovdje je na njezinoj funkcionalnoj ulozi: umjesto da djeluje kao promišljena strategija *hedginga*, multivektorizam u srpskom slučaju postaje mehanizam održavanja strateškog vakuuma i reprodukcije identitetskog konflikta.

Dio literature multivektorizam prikazuje kao „stratešku pragmatičnost“ (Pavić i Beriša, 2025.), a sličnu tezu iznosi i Dragišić (2021.), koji argumentira da se elementi „velike strategije Srbije“ mogu identificirati u nizu dokumenata i narativa nacionalnih elita, pri čemu *Strategiju nacionalne sigurnosti* (2019) smatra jednim od ključnih oslonaca takve strategijske samopercepcije (Dragišić, 2021.).¹⁸

Ovaj rad, međutim, polazi od suprotne pretpostavke: umjesto dosljedne strategijske pragmatičnosti, srpski multivektorizam pokazuje obilježja pseudosidra. Ključni kriterij razlike jest odsutnost konzistentnih normativnih i institucionalnih posljedica – umjesto stabilizacije, multivektorizam proizvodi akumu-

¹⁷ Jugoslavija je u hladnoratovskom poretku igrala nerazmjerno veliku ulogu kao suosnivačica Pokreta nesvrstanih i domaćin prvog samita u Beogradu 1961. (Kullaa, 2012.; Jović, 2009.). Takvu ulogu omogućavali su specifični odnosi u svijetu i položaj same Jugoslavije – njezin geopolitički razmještaj između dvaju blokova, aktivna uloga u dekolonizacijskim procesima te relativna unutarnja kohezija i vojna moć. Današnja Srbija se često simbolički poziva na to nasljeđe, primjerice kroz organizaciju 60. obljetnice Pokreta nesvrstanih 2021. u Beogradu, no realne pretpostavke za takvu globalnu ulogu više ne postoje, budući da joj nedostaju demografski, ekonomski i institucionalni kapaciteti.

¹⁸ Dodatnu težinu takvoj interpretaciji daje sadržaj same *Strategije nacionalne sigurnosti Republike Srbije*, koja istodobno afirmira tri međusobno teško uskladive orijentacije. S jedne strane, dokument navodi „članstvo u Evropskoj uniji kao strateški cilj Republike Srbije“ (Republika Srbija, Narodna skupština, 2019a). Istodobno potvrđuje „politiku vojne neutralnosti“ kao trajni princip, dok posebno naglašava „tradicionalno dobre odnose i saradnju u oblasti bezbednosti s Ruskom Federacijom te saradnju od posebnog značaja s Kinom“. Ovakva normativna konfiguracija pokazuje da je multivektornost institucionalizirana u samim strateškim dokumentima države, čime se reproducira upravo ona neodlučnost koju političke elite zatim aktivno koriste.

laciju kontradikcija, slabljenje međunarodnog kredibiliteta i trajnu unutarnju mobilizaciju. Drugim riječima, ono što Pavić, Beriša i Dragišić vide kao „veliku strategiju“, ovdje se interpretira kao svjesno održavan strateški vakuum.

Ovakav multivektorizam institucionalno utjelovljen i u *Strategiji obrane Republike Srbije* (2019.) istodobno afirmira „članstvo u Evropskoj uniji kao strateški cilj“, potvrđuje „politiku vojne neutralnosti“, te implicitno naglašava produbljivanje sigurnosne i obrambene suradnje s Rusijom i Kinom.¹⁹ Ova kombinacija teško spojivih orijentacija pokazuje da je multivektorizam ugrađen u sam normativni okvir države.

No, empirijski obrasci upućuju na odsustvo kriterija koji bi razlikovali planiranu strategiju od politički korisne neodlučnosti. Niska stopa usklađenosti Srbije sa ZVSP-om EU (54% u 2023., 51% u 2024.) pokazuje kontinuirano normativno udaljavanje od europskog okvira (European Commission, 2024.). Paralelno, Srbija produbljuje ekonomsko i političko partnerstvo s Kinom – sporazum o slobodnoj trgovini stupio je na snagu 1. srpnja 2024., a tijekom posjeta Xi Jinpinga potpisano je 28 novih dokumenata i partnerstvo podignuto na razinu „zajedničke budućnosti“ (AP News, 2024.). Projekti poput modernizacije pruge Beograd–Budimpešta dodatno učvršćuju taj smjer (Railway Technology, 2023.).

Ovakav multivektorizam nije tek posljedica pragmatične geopolitike, nego dio unutarnjo-političke strategije: Zapad se u domaćem diskursu prikazuje kao izvor „pritisaka“, dok se Rusija i Kina predstavljaju kao jamci suvereniteta. Ovaj dualni narativ omogućuje vlastima održavanje permanentne političke mobilizacije i legitimiranje autoritarnog upravljanja.²⁰

Ruska agresija na Ukrajinu 2022. godine pokazala je granice takve politike. Odbijanje Srbije da uvede sankcije Rusiji nije odraz neutralnosti, nego učinak identitetskog diskursa i političke ovisnosti o istočnim akterima (Beckmann-Dierkes i Rankić, 2022.; Reuters, 2022.). Istodobno, Srbija je preko trećih zemalja omogućila isporuke streljiva koje su završile u Ukrajini, procijenjene na

¹⁹ *Strategija obrane Republike Srbije* istodobno navodi „vojnu neutralnost Republike Srbije“ kao trajno opredjeljenje, obvezu „unapređenja učešća u sistemu ZBOP EU“, uključujući borbene grupe EU, te „razvijanje i jačanje saradnje sa Ruskom Federacijom“ i „saradnju od posebnog značaja sa NR Kinom u oblasti odbrane“. (Republika Srbija, Narodna skupština, 2019b)

²⁰ Ovakav dvojni narativ – Zapad kao izvor „pritisaka“, a Rusija i Kina kao jamci suvereniteta – nije tek analitička konstrukcija, nego je jasno vidljiv u javnim istupima najviših državnih dužnosnika. To potvrđuju brojne izjave srpskih predstavnika, uključujući i tvrdnju predsjednika Vučića da se u Srbiji „vodi proxy rat između Istoka i Zapada“, čime se proizvodi percepcija vanjske ugroženosti i legitimizira multivektorska vanjska politika (Al Jazeera Balkans, 2022.).

oko 800 milijuna eura (Financial Times, 2024.) – što dodatno potvrđuje nedostatak koherentne strategije.

Treći element koji produbljuje strateški vakuum jest slabljenje kredibiliteta politike proširenja EU. „Zamor od proširenja“, unutarne krize EU i geopolitička nestabilnost smanjuju atraktivnost eurointegracija, čime se otvara prostor da vlasti u Beogradu multivektorsku politiku predstavljaju kao racionalnu „strategiju fleksibilnosti“, iako ona u praksi funkcionira kao instrument izbjegavanja jasnog strateškog sidra (European Commission, 2024.).

Dakle, na razini ponašanja srpski multivektorizam ne proizvodi stabilizacijske ishode karakteristične za *hedging*, nego akumulira kontradikcije. Spoj normativnog udaljavanja od EU, ekonomske integracije s Kinom i „tihe“ potpore Ukrajini preko trećih zemalja pokazuje da je riječ o pseudosidru – politički korisnoj neodlučnosti, a ne dosljednoj *grand strategy*.

Elite i održavanje geopolitičkog vakuuma

Uloga političkih elita ključna je u održavanju geopolitičke neodlučnosti i identitetskog konflikta u Srbiji. U skladu s klasičnim teorijama elita Gaetana Mosce i Vilfreda Pareta, političke elite reproduciraju svoju moć kombinacijom simboličke kontrole, manipulacije narativima i sprečavanja nastanka alternativnih političkih opcija (Mosca, 1939.; Pareto, 1968.).

U srpskom kontekstu, elite aktivno proizvode i održavaju ono što se u ovom radu naziva strateški vakuum. Kroz fluidnu i kontradiktornu retoriku, selektivno prizivanje povijesnih mitova i balansiranje između međunarodnih aktera, one izbjegavaju jasno definiranje strateških ciljeva (Subotić, 2010.; Kapidžić i Stojarová, 2023.; Bieber, 2020.). Takvo djelovanje u javnosti stvara privid „suvremene fleksibilnosti“, dok u praksi vanjska politika funkcionira prvenstveno kao instrument unutarne stabilizacije i kontrole. Stalna mobilizacija protiv „vanjskih neprijatelja“ i „unutarnjih izdajnika“ održava osjećaj permanentne ugroženosti, čime se legitimiraju autoritarne tendencije i koncentracija moći.

Ovakvi diskurzivni mehanizmi nisu samo retorička praksa političkih elita, nego su institucionalizirani i u strateškim dokumentima države. *Strategija nacionalne sigurnosti Republike Srbije* naglašava „očuvanje duhovnog identiteta naroda“ kao je-

dan od ključnih nacionalnih interesa, uz isticanje prijetnji koje dolaze kroz „tuđe obaveštajne službe, propagandne aktivnosti i politički pritisak spolja“²¹

Iako se ponekad tvrdi da je odsustvo strateške orijentacije posljedica objektivnih ograničenja male države, dostupne analize pokazuju da je riječ o svjesno konstruiranoj političkoj tehnologiji koja služi očuvanju hegemonije i reprodukciji *statusa quo* (Gordy, 2013.; Bieber, 2020.). Time strateški vakuum i identitetski konflikt postaju funkcionalni alati u rukama elita, a ne samo refleksi strukturalnih slabosti.

Ovaj mehanizam posebno je vidljiv u unutarnjem političkom životu Srbije. Parlamentarni proces obilježen je ciklusima akutnih kriza, prividnih stabilizacija i ponovnih destabilizacija, uz gotovo neprestano raspisivanje izvanrednih izbora tijekom posljednjih dvanaest godina. Izvješća OSCE/ODIHR-a kontinuirano bilježe probleme s medijskim pluralizmom, zloupotrebom javnih resursa, pritiscima na birače i sistematskim narušavanjem jednakosti političkog natjecanja (OSCE/ODIHR, 2012., 2014., 2016., 2020., 2022.). Ovaj obrazac potvrđuje da kronična neodlučnost nije spontana posljedica međunarodnog okruženja, već rezultat režimskog oportunitizma i institucionalno održavane nestabilnosti.

Takav model djelovanja izravno se odražava na vanjsku politiku. Kao što je pokazano na primjerima Kosova, Republike Srpske i Crne Gore, elita koristi ključna geopolitička pitanja kao simboličke resurse za unutarnju konsolidaciju moći, čime se dodatno produbljuje strateški vakuum i perpetuira identitetski konflikt.

Javno mnijenje: ambivalencija između Istoka i Zapada

Obrasci strateškog vakuuma i identitetskog konflikta jasno se reflektiraju i u srpskom javnom mnijenju. Istraživanje Beogradskog centra za sigurnosnu politiku pokazuje da se većina građana protivi uvođenju sankcija Rusiji, pri čemu se gotovo 80% ispitanika protivi takvom potezu, a više od polovice navodi „iskustvo sankcija iz 1990-ih“ kao ključni razlog tog stava (Bjeloš, Vuksanović i Šterić, 2022.).

²¹ *Strategija nacionalne sigurnosti Republike Srbije*, usvojena 2019., izričito uključuje identitet u kategoriju nacionalnih interesa te u poglavlju o prijetnjama naglašava djelovanje „stranih obavještajnih službi“, „specijalnih propagandnih aktivnosti“ i „političkog pritiska spolja“. Time se diskurs identitetske ugroženosti ne reproducira samo u političkoj retorici, nego i u institucionalnom okviru sigurnosne politike države, što potvrđuje tezu o strateškom vakuumu kao svjesno održavanom političkom resursu.

Podaci IPSOS-a iz prosinca 2024. pokazuju da bi 46% građana podržalo članstvo Srbije u EU, dok bi se njih 30% tome protivilo, što upućuje na rast, ali i trajnu podijeljenost (Ipsos, 2024.). Regionalni podaci Balkan Barometra 2024 dodatno potvrđuju ambivalentnost: samo 34% građana Srbije vjeruje da bi članstvo u EU bilo dobro za ekonomiju, dok 26% smatra da bi imalo negativne posljedice (Regional Cooperation Council, 2024.).

Ovi nalazi pokazuju da se srpsko društvo nalazi u stanju permanentnog identitetskog rascjepa: s jedne strane postoji svijest o ekonomskim i sigurnosnim prednostima europskih integracija, a s druge duboka simbolička vezanost uz Rusiju i narativ „istočne zaštite“. Takva ambivalencija proizvodi dvostruki pritisak na političke elite: svako jasno strateško opredjeljenje prema Zapadu ili Istoku riskira gubitak dijela biračkog tijela.

Javno mnijenje stoga ne djeluje kao stabilizacijski faktor, nego kao generator strateškog vakuuma – ono održava stanje neodlučnosti i legitimizira multivektorski pristup kao „narodno očekivanje“, a ne samo kao političku taktiku režima. Multivektorizam tako nije tek svjesni izbor političkih elita, nego izraz duboko ukorijenjenog identitetskog konflikta u samom društvu, koje oscilira između racionalnih koristi i simboličkih lojalnosti.

Komparativna perspektiva

U komparativnom dijelu analiziraju se tri različita tipa vanjskopoličkog sidra: Hrvatska kao primjer čvrstog euroatlantskog sidra, Mađarska kao formalno usidrena ali ambivalentna prema Istoku, te Turska kao slučaj policentričnog sidra, što omogućuje jasnije sagledavanje srpskog multivektorizma bez sidra.

Hrvatska: euroatlantska konsolidacija

Hrvatska predstavlja primjer države koja je nakon raspada Jugoslavije uspješno provela proces euroatlantske konsolidacije, definirajući jasan vanjskopolički cilj – članstvo u EU i NATO savezu. Ovaj strateški smjer bio je rezultat kombinacije povijesnih, kulturnih i sigurnosnih čimbenika, ali i političke volje domaćih elita (Tatalović, Grizold, i Cvrtila, 2008.). Članstvom u NATO-u 2009. godine i u EU 2013., Hrvatska je formalno „usidrila“ svoju vanjsku politiku unutar euroatlantskog okvira, čime je značajno smanjila prostor za vanjskopoličku neodlučnost i unutarnju instrumentalizaciju identitetskih pitanja.

Naravno, ni Hrvatska nije imuna na unutarnje identitetske sporove, osobito u kontekstu interpretacije ratne povijesti i odnosa prema manjinama. Međutim, ovi konflikti ne utječu na temeljnu vanjskopolitičku orijentaciju.²² U tom smislu, Hrvatska pokazuje kako jasno strateško sidro može ograničiti instrumentalizaciju identitetskih narativa u vanjskoj politici, istodobno jačajući međunarodni kredibilitet.

Mađarska: iliberalizam s jasno definiranim sidrom

Mađarska pod vodstvom Viktora Orbána razvila je koncept „iliberalne demokracije“, koji se temelji na jakom nacionalnom identitetu i kontroli nad političkim institucijama (Buzogány, 2017.; Scheppele, 2018.). Unatoč čestim konfliktima s Bruxellesom, Mađarska zadržava formalno sidro u EU i NATO-u. Orbánova vanjska politika koristi retoriku suverenizma i kritike liberalnog poretka, ali istodobno jasno prepoznaje stratešku i sigurnosnu važnost euroatlantskog okvira. Ova „iliberalna stabilnost“ omogućuje Budimpešti da balansira unutarnje autoritarne prakse s međunarodnim obvezama, koristeći EU fondove i sigurnosne mehanizme kao praktične resurse.

Mađarska tako pokazuje da je moguće zadržati visoku razinu unutarnje političke kontrole i autokratskih elemenata, a da se pritom ne odustaje od temeljnog vanjskopolitičkog sidra. U tom smislu, za razliku od Srbije, Mađarska posjeduje jasno definirani dugoročni geopolitički okvir unatoč unutarnjem iliberalizmu.

Turska: aktivni multivektorizam s jasnim interesom

Turska je primjer države koja prakticira aktivni multivektorizam, ali s jasno definiranim nacionalnim interesom i dugoročnom strategijom. Koncept „strateške dubine“, razvijen od strane Ahmeta Davutoğlula²³, omogućio je Ankari da

²² Istina je da se u hrvatskom političkom prostoru pojavljuju i disonantni glasovi, poput povremenih odstupanja predsjednika Zorana Milanovića od *mainstream* vanjskopolitičkog konsenzusa, osobito u pogledu rata u Ukrajini. Međutim, ti izuzeci imaju ograničen institucionalni domet i ne mijenjaju stratešku orijentaciju Republike Hrvatske, koja ostaje čvrsto usidrena u euroatlantskim strukturama.

²³ Ahmet Davutoğlu je turski politolog i teoretičar međunarodnih odnosa, dugogodišnji profesor na Sveučilištu Marmara i autor utjecajne geopolitičke doktrine „strateške dubine“. Od 2009. do 2014. obnašao je funkciju ministra vanjskih poslova Republike Turske, a potom premijera (2014.–2016.), gdje je nastojao operacionalizirati svoje akademske koncepte u oblikovanju turske vanjske politike. Njegov pristup povezuje osmansko i republikansko nasljeđe s idejom regionalnog aktivizma i višesmjernje diplomacije.

koristi povijesne, kulturne i geopolitičke resurse za oblikovanje regionalne politike (Davutoğlu, 2001.).

Unatoč turbulentnim odnosima s EU, SAD-om i Rusijom, Turska ne prakticira multivektorizam zbog unutarnje neodlučnosti, nego kao instrument za povećanje manevarskog prostora i regionalnog utjecaja. Primjerice: iako su Ankara i Moskva u sirijskom ratu podupirale suprotstavljene strane, obje su istodobno održavale intenzivne kanale koordinacije (npr. Astanski proces) te razvijale suradnju u energetsom i sigurnosnom sektoru. Takva sposobnost simultanog sukobljavanja i suradnje ilustrira pragmatičnu, interesno vođenu logiku turske vanjske politike, koja nije ukorijenjena u identitetskim narativima, već u strateškom kalkuliranju.

Turski model pokazuje kako multivektorizam može funkcionirati kao proaktivna strategija, a ne simptom strateškog vakuuma. U tom kontekstu, Turska je, za razliku od Srbije, uspjela preoblikovati povijesne narative u funkcionalni resurs regionalnog liderstva – djelomično i kroz koncept neosmanizma, koji reinterpretira osmansko nasljeđe kao kulturno-diplomatski kapital u suvremenom međunarodnom okruženju.

Srbija: multivektorizam bez strateškog sidra

Usporedba s prethodnim primjerima ukazuje na specifičnost srpskog multivektorizma. Dok Hrvatska i Mađarska, unatoč različitim unutarnjim modelima vlasti, održavaju jasno vanjskopolitičko sidro, a Turska multivektorizam koristi za aktivnu projekciju moći, Srbija ostaje zarobljena u strateškom vakuumu, gdje multivektorizam funkcionira primarno kao unutarnjopolitički resurs.

Dio literature nastoji ovu praksu prikazati kao oblik dosljednog *hedginga* i „strateške pragmatičnosti“ (Pavić i Beriša, 2025.), a sličan argument nudi i Dragišić (2021.), koji tvrdi da se elementi „velike strategije Srbije“ mogu identificirati u strateškim dokumentima i narativima nacionalnih elita. Međutim, komparativna analiza pokazuje da u srpskom slučaju multivektorizam djeluje kao pseudosidro kako je definirano u ovom radu. Takav model sprječava formiranje stabilnih međunarodnih savezništava, održava stanje permanentne političke mobilizacije te produžava unutarnju autoritarnu dinamiku, uz istodobno slabljenje međunarodnog kredibiliteta Srbije.

Zaključak

Kroz prizmu kritičke geopolitike, analiza suvremene srpske geopolitike pokazala je da su strateški vakuum i identitetski konflikt međusobno povezani i da ih političke elite ne tretiraju kao slabost, nego kao funkcionalan resurs za održavanje unutarnje stabilnosti i vlastite moći. Umjesto jasne strategije, reproducira se stanje neodlučnosti koje zamagljuje stvarne vanjskopolitičke opcije.

Empirijski slučajevi Kosova, Republike Srpske i Crne Gore potvrđuju da identitetski narativi ostaju ključne točke političke mobilizacije, dok multivektORIZAM bez čvrstog sidra održava institucionalnu nesigurnost i simboličku konfuziju. Usporedba s Hrvatskom, Mađarskom i Turskom jasno pokazuje razliku između konzistentnih geopolitičkih usidrenja. Srbija pritom ostaje zarobljena u paradoksu pseudosidra.

Nasuprot interpretaciji suvremene srpske geopolitike kao oblika pragmatičnog *hedginga*, ovaj rad – oslonjen na empirijske slučajeve i komparativni okvir – jasno pokazuje veću uvjerljivost perspektive strateškog vakuuma i identitetskog konflikta, čime se uključuje u širu akademsku raspravu o stremljenjima srpske geopolitike.

Time se istraživačko pitanje – na koji način međudnos strateškog vakuuma i identitetskog konflikta oblikuje suvremenu srpsku geopolitiku – može sažeti u sljedećem odgovoru: taj međudnos proizvodi i održava pseudosidro koje zamjenjuje stvarnu strategiju, pri čemu vanjska politika služi prvenstveno unutarnjoj konsolidaciji režima.

Dugoročne implikacije takvog modela su izostanak stabilnih savezništava, trajna regionalna napetost i ograničeni kapacitet za ostvarenje održive vanjskopolitičke orijentacije. Javno mnijenje, obilježeno trajnom ambivalencijom između Istoka i Zapada, dodatno učvršćuje ovu matricu jer onemogućava političke elite da artikuliraju jasno sidro bez rizika od unutarnjeg gubitka legitimiteta. Prevladavanje identitetskog konflikta i uspostava koherentnog geopolitičkog sidra nužni su uvjeti da Srbija izađe iz paradigme strateškog vakuuma. U protivnom, ostatak će zarobljena u simboličkoj „magli“ – nedorasla unutarnjoj konsolidaciji i bez vjerodostojne međunarodne uloge. Kako prevladati taj identitetski konflikt i artikulirati stabilno sidro predstavljaju otvorena pitanja i predmet su budućih istraživanja.

Koncepti strateškog vakuuma i identitetskog konflikta nisu samo analitički okvir za razumijevanje suvremene srpske geopolitike, nego i heuristički alat primjenjiv na šire regionalne obrasce, s neposrednim implikacijama za oblikovanje učinkovitije politike EU prema Zapadnom Balkanu.

Literatura

- Agnew, J. (1998). *Geopolitics: Re-visioning World Politics*. Routledge.
- Al Jazeera Balkans. (2022, August 29). Vučić: U Srbiji se vodi proxy rat između Istoka i Zapada. <https://www.aljazeera.com/news/2022/8/29/proxy-war-between-east-and-west-in-serbia-president-vucic-says>
- Anderson, B. (1983). *Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalism*. Verso.
- AP News. (2024, May 8). *China and EU-candidate Serbia sign an agreement to build a "shared future"*. <https://apnews.com/article/serbia-china-xi-jinping-visit-nato-e37b7ad0e89ac73b83e754142ce8e399>
- Beckmann-Dierkes, N. i Rankić, S. (2022). *Serbian Foreign Policy in the Wake of the War in Ukraine*. Konrad Adenauer Stiftung.
- Bieber, F. (2006). *Post-war Bosnia: Ethnicity, inequality and public sector governance*. Palgrave Macmillan.
- Bieber, F. (2015). The Serbia-Kosovo agreements: An EU success story? *Review of Central and East European Law*, 40(3–4), 285–319.
- Bieber, F. (2018). Patterns of competitive authoritarianism in the Western Balkans. *East European Politics*, 34(3), 337–354.
- Bieber, F. (2020). *The rise of authoritarianism in the Western Balkans*. Palgrave Macmillan.
- Bieber, F. (2022, April 15). *Aleksandar Vučić's Pyrrhic Victory*. Foreign Policy. <https://foreignpolicy.com/2022/04/15/serbia-vucic-election-russia-pyrrhic-victory/>
- Bjeloš, M., Vuksanović, V. & Šterić, L. (2022). *Public perception of Serbian foreign policy and security: Trends and challenges*. Beogradski centar za bezbednosnu politiku.
- Bourdieu, P. (1991). *Language and symbolic power*. Polity Press.
- Bose, S. (2002). *Bosnia after Dayton: Nationalist partition and international intervention*. Hurst & Company.
- Buzogány, A. (2017). Illiberal democracy in Hungary: Authoritarian diffusion or domestic causation? *Democratization*, 24(7), 1307–1325.
- Cassese, A. (1999). Ex iniuria ius oritur: Are we moving towards international legitimation of forcible humanitarian countermeasures? *European Journal of International Law*, 10(1), 23–30.
- Davutoğlu, A. (2001). *Stratejik derinlik: Türkiye'nin uluslararası konumu*. Küre Yayınları.
- Danas (2020., Septembar 26.). *Vulin: Vučić treba da stvara Srpski svet, on je predsednik svih Srba*. <https://www.danas.rs/vesti/politika/vulin-vucic-treba-da-stvara-srpski-svet-on-je-predsednik-svih-srba/>
- Digitalni forenzički centar. (2021.). *Uloga Rusije na Balkanu: Slučaj Crne Gore*. Atlantski savez Crne Gore.

- Dragišić, Z. (2021.). Strategija nacionalne bezbednosti i velika strategija Srbije. *Politika nacionalne bezbednosti*, 20(1), 37–54.
- Duranović, D. (2023, March 9). *The struggle for Montenegro: Moscow's hybrid war*. The Battleground. <https://thebattleground.eu/2023/03/09/the-struggle-for-montenegro/>
- European Commission. (2024). *Serbia 2024 report: Commission staff working document (SWD(2024) 631 final)*. Directorate-General for Neighbourhood and Enlargement Negotiations. European Commission.
- Financial Times. (2024, June 22). *Serbia turns blind eye to its ammunition ending up in Ukraine*. Financial Times. <https://www.ft.com/content/136ed721-fd50-4815-8314-d9df8dc67fd6>
- Gordy, E. D. (1999). *The culture of power in Serbia: Nationalism and the destruction of alternatives*. Pennsylvania State University Press.
- Gordy, E. D. (2013). *Guilt, responsibility, and denial: The past at stake in post-Milošević Serbia*, Pennsylvania Studies in Human Rights. University of Pennsylvania Press.
- Gow, J. (2003). *The Serbian project and its adversaries: A strategy of war crimes*. Hurst & Company.
- Gray, C. (2008). *International law and the use of force* (3rd ed.). Oxford University Press.
- Human Rights Watch. (2001). *Under Orders: War Crimes in Kosovo*. HRW.
- International Crisis Group. (2003). *Serbia after Djindjic* (Balkans Report No. 141). ICG.
- International Crisis Group. (2007). *Ensuring Bosnia's future: A new international engagement strategy* (Europe Report No. 180). ICG.
- Jović, D. (2009). *Yugoslavia: A state that withered away*. Purdue University Press.
- Judah, T. (2008). *Kosovo: What everyone needs to know*. Oxford University Press.
- Kapidžić, D. i Stojarová, V. (Eds.). (2023). *Illiberal politics in Southeast Europe: How ruling elites undermine democracy*. Routledge.
- Kullaa, R. (2012). *Non-alignment and its origins in Cold War Europe: Yugoslavia, Finland and the Soviet challenge*. I.B. Tauris.
- Ljubomirović, A. (2024). Creating the “Serbian World”: Qualitative content analysis of public statements regarding the concept and defining its dimensions. *Nacionalni interes*, 48(2), 126–133.
- Morrison, K. (2009). *Montenegro: A modern history*. I.B. Tauris
- Morrison, K. & Garčević, V. (2025). *Montenegro and Serbia: A Velvet Divorce?* Bloomsbury Academic.
- Mosca, G. (1939). *The ruling class*. McGraw-Hill.
- Mrduljaš, S. (2023.). Redefinicija nacionalnog konteksta u Crnoj Gori i srpska (veliko) državna ideja. *Međunarodne studije*, 23(1), 43–62.
- Mujanović, J. (2020). Bosnia and Herzegovina's eroding Dayton constitutional order. *SEER: Journal for Labour and Social Affairs in Eastern Europe*, 23(2), 145–164.

- OSCE/ODIHR. (2012). *Republic of Serbia: Parliamentary and early presidential elections, 6 & 20 May 2012 – Final report*. OSCE/ODIHR.
- OSCE/ODIHR. (2014). *Republic of Serbia: Early parliamentary elections, 16 March 2014 – Final report*. OSCE/ODIHR.
- OSCE/ODIHR. (2016). *Republic of Serbia: Early parliamentary elections, 24 April 2016 – Final report*. OSCE/ODIHR.
- OSCE/ODIHR. (2020). *Republic of Serbia: Parliamentary elections, 21 June 2020 – ODIHR Special Election Assessment Mission final report*. OSCE/ODIHR.
- OSCE/ODIHR. (2022). *Republic of Serbia: Presidential and early parliamentary elections, 3 April 2022 – Final report*. OSCE/ODIHR.
- Ó Tuathail, G. (1996). *Critical geopolitics*. Routledge.
- Pareto, V. (1968). *The rise and fall of elites: An application of theoretical sociology*. Bedminster Press.
- Pavić, A. i Beriša, H. (2025). Strategic pragmatism as a factor in achieving Serbia's national interests. *Srpska politička misao*, 92(4), 25–49.
- Perica, V. (2002). *Balkan idols: Religion and nationalism in Yugoslav states*. Oxford University Press.
- Perica, V. (2017). Serbian Jerusalem: Religious Nationalism, Globalization and the Invention of a Holy Land in Europe's Periphery, 1985–2017, *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*, Vol. 37: 6,3.
- Popović, P. & Ćimović, M. (2023). Montenegro's contentious politics: How clerical protests brought down the government. *Teoria Polityki*, 7, 247–270.
- Proroković, D. (2023). Serbia's foreign policy and relations with Russia as one of the priorities. *Međunarodni problemi*, 75(2), 293–312.
- Radio-televizija Srbije (RTS). (2018., Januar 04.). *Božićna poslanica patrijarha Irineja – Kosovo je naš Jerusolim*. RTS.
- Radio-televizija Srbije. (2024.). *Ekskluzivno istraživanje Ipsosa za RTS – kome su Srbi naklonjeni i da li bi danas ušli u EU*. <https://www.rts.rs/lat/vesti/drustvo/5605848/ekskluzivno-istrazivanje-ipsosa-za-rts--kome-su-srbi-naklonjeni-i-da-li-bi-danas-usli-u-eu.html>
- Ramet, S. P. (2005). *Thinking about Yugoslavia: Scholarly debates about the Yugoslav breakup and the wars in Bosnia and Kosovo*. Cambridge University Press.
- Railway Technology. (2023). *Serbia announces major railway infrastructure investments*. <https://www.railway-technology.com/news/serbia-major-railway-infrastructure-investments/>
- Regional Cooperation Council (2024). *Balkan Barometer 2024: Public Opinion Survey*. RCC.
- Republika Srbija. Narodna skupština (2011.). Strategija očuvanja i jačanja odnosa matične države i dijaspore i matične države i Srba u regionu. *Službeni glasnik RS*, br. 4/2011.

- Republika Srbija. Narodna skupština (2019a). Strategija nacionalne bezbednosti Republike Srbije. *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 94/2019.
- Republika Srbija, Narodna skupština (2019b). Strategija odbrane Republike Srbije. *Službeni glasnik RS*, br. 94/2019.
- Reuters (2022, February 25). *Serbia will not impose sanctions against Moscow, president says*. Reuters.
- Savezna Republika Jugoslavija i Republika Srpska (1997.). *Sporazum o specijalnim paralelnim odnosima između Savezne Republike Jugoslavije i Republike Srpske*. Potpisano: Beograd. Ratificirano: Republika Srpska, Zakon br. 60/07, 27. juni 2007.
- Scheppele, K. L. (2018). Autocratic legalism. *University of Chicago Law Review*, 85(2), 545–583.
- Simma, B. (1999). NATO, the UN and the use of force: Legal aspects. *European Journal of International Law*, 10(1), 1–22.
- Subotić, J. (2010). Explaining difficult states: The problems of Europeanization in Serbia. *East European Politics & Societies*, 24(4), 595–616.
- Tatalović, S., Grizold, A. i Cvrtila, V. (2008.). *Suvremene sigurnosne politike: Države i nacionalna sigurnost početkom 21. stoljeća*. Golden Marketing – Tehnička knjiga.
- Taylor, P. J. (1993). *Political geography: World-economy, nation-state, and locality* (2nd ed.). Longman.
- Thompson, M. (1999). *Forging War: The Media in Serbia, Croatia and Bosnia-Herzegovina*. University of Luton Press.
- Vladislavljević, N. (2008). *Serbia's antibureaucratic revolution: Milošević, the fall of communism and nationalist mobilization*. Palgrave Macmillan.
- Vučić, A. (2025., Septembar 24.). *Obraćanje predsednika Republike Srbije Generalnoj skupštini UN*. Predsednik Republike Srbije.
- Vuksanović, V. (2025). *Belgrade's balancing act: Serbia between East and West*. Bloomsbury Publishing.

The Origins of Contemporary Serbian Geopolitics: Strategic Vacuum and Identity Conflict

ABSTRACT

This article analyses contemporary Serbian geopolitics through the lens of strategic vacuum and identity conflict. Building on theoretical assumptions regarding political will, foreign policy coherence, and narratives of collective identity, it highlights the gap between Serbia's declared commitment to European integration and its persistent orientation towards Russia. By critically examining Serbia's foreign policy moves since 2000, as well as the cultural and historical patterns shaping national self-perception, the article argues that Serbia does not balance between East and West out of pragmatic geopolitical reasoning, but rather due to the absence of a clear and sustainable strategy. The strategic vacuum is further intensified by an identity conflict between pro-European aspirations and a mythologized image of Serbia as a historical victim of the West. Three empirical cases are analysed—Kosovo, Bosnia and Herzegovina (Republika Srpska), and Montenegro—along with the practice of multi-directional foreign policy after 2012, which together confirm that Serbian elites reproduce indecisiveness as a political resource. In a comparative framework, Serbia is contrasted with Croatia, Hungary, and Turkey, underscoring the difference between multi-vector policies with an anchor and multi-vectorism without one. The article concludes that contemporary Serbian geopolitics rests on the combination of strategic vacuum and identity conflict, producing contradictions, institutional misalignments, and symbolic confusion, thereby limiting Serbia's long-term capacity to define a sustainable foreign policy orientation.

KEYWORDS: *Serbia, geopolitics, strategic vacuum, identity conflict, multivectorism*